

همیشه تازه همیشه نو

گفتاری از استاد محمد تقی فیاض بخش
مفسر قرآن

بعضی سوالات در گوشه‌های مغزمان هستند و یافتن پاسخ برای آن‌ها را همیشه به یک موقعیت گسترده و وقت وسیع پاس داده‌ایم؛ مثلاً، این سؤال خیلی جدی که وقتی ما عقلمان کامل است و می‌توانیم در مراحل مختلف زندگی با نیروی عقلمان مشکلات را حل کنیم و یا می‌توانیم از دیگرانی که در مسائل تجربه و علم بیشتری دارند راهنمایی بگیریم دیگر چه نیازی به قرآن داریم؟

از قرآن بپرسیم

پاسخ قرآن به این مطلب روشن است؛ عقل (چه عقل خودمان باشد چه عقل دیگران) یا علم (که باز هم انسان با نیروی عقلش از علوم مختلف تجربی و حتی برهانی مثل فلسفه و عرفان استفاده می‌کند) و در مسائل مختلف زندگی خود به‌کار می‌بندد) در محدوده زندگی انسان است؛ اما بنا بر آنچه در قرآن در مورد مراتب نزول این کتاب آسمانی صحبت شده، نشان می‌دهد که این کتاب از صندوقچه غیب الهی آمده است.

برای آنکه از آن جایگاه اصلی و ریشه‌دار و عمیق خود به دست ما برسد مراتب مختلف عالم را در عوالم ملکوت طی کرده تا در عالم دنیا، این حقیقت به صورت عبارات و آیات ذکرشده و ما آن را می‌بینیم؛ بنابراین، کتابی که این همه مراتب عالم را طی می‌کند پس معلوم می‌شود فوق عقل بشری است و بشر عادی هرگز نمی‌تواند به آن حقایق بلند قرآن برسد. خدا در آیات مختلفی به این بحث اشاره کرده است.

دست کوتاه عقل

جالب است بدانید خداوند در آیه ۱۱۳ سوره نسا به پیامبر اکرم می‌فرماید ما چیزهایی به تو گفتیم که حتی خود تو که عقل کُل هستی و اشرف مخلوقات و انسان‌ها هستی به تنهایی نمی‌توانستی این‌ها را بفهمی و ما به تو یاد دادیم: «وَأَنْزَلَ اللَّهُ عَلَيْكَ الْكِتَابَ وَالْحِكْمَةَ وَعَلَّمَكَ مَا لَمْ تَكُنْ تَعْلَمُ وَكَانَ فَضْلُ اللَّهِ عَلَيْكَ عَظِيمًا»؛ می‌فرماید: ای پیامبر! خداوند بر تو کتاب و حکمت را فرو فرستاد و چیزهایی را به تو یاد داد که تو هرگز نمی‌توانستی یاد بگیری. تعبیر ادبی «مَا لَمْ تَكُنْ تَعْلَمُ» به این معنا نیست که تو الآن نمی‌دانستی، ولی اگر کار می‌کردی و زحمت می‌کشیدی می‌فهمیدی؛ نه این‌گونه نیست، بلکه می‌فرماید «مَا لَمْ تَكُنْ تَعْلَمُ»؛ یعنی هرگز به تنهایی برای تو قابل دسترسی نبود. بعد هم می‌فرماید: «وَكَانَ فَضْلُ اللَّهِ عَلَيْكَ عَظِيمًا» و این فضل خدا بود که بر تو بسیار زیاد بود و ما به فضلمان این را به تو دادیم.

این آیه نسبت به پیغمبر اکرم است. نسبت به امت اسلام که دیگر تکلیف روشن است، ولی پروردگار در دو آیه ۱۵۱ و ۲۳۹ سوره بقره خطاب به انسان‌ها تعبیر زیبایی دارد که می‌فرماید: «وَيُعَلِّمُكُمُ الْكِتَابَ وَالْحِكْمَةَ»؛ ای امت اسلام! ما به واسطه پیامبر اکرم و دین اسلام به شما کتاب و حکمت آموختیم و بعد می‌فرماید: «وَيُعَلِّمُكُم مَّا لَمْ تَكُونُوا تَعْلَمُونَ»؛ ما به شما چیزهایی را یاد دادیم که هرگز عقل و علم شما از راهی غیر از وحی نمی‌توانست به آن‌ها دست پیدا کند؛ بنابراین، اگر قرآن نازل نمی‌شد، امکان نداشت که بشریت بتواند در طول تاریخ این معارف بلند قرآنی را بیاورد.

همیشه تازه همیشه نو

چنان‌که در روایات هم هست، قرآن هر روز جدید است. قرآن اگر کتاب خاتم هست، برای تمام زمان‌ها و مکان‌ها کتاب جدید و تازه و نویی هست که هر روز و برای هر کس معرفت جدیدی را به ارمغان می‌آورد. در روایتی که از امام هشتم علیه السلام در عیون اخبار الرضا وارد شده حضرت تصریح می‌کنند که «لَا يَخْلُقُ عَلَى الْأُزْمِنَةِ»؛ یعنی زمان‌ها قرآن را کهنه و پوسیده نمی‌کند.

بعد خود حضرت می‌فرمایند که دلیلش هم این است که: «لأنَّه لم يُجْعَلْ لزمانٍ دونَ زمانٍ»؛ قرآن برای زمان خاص آن هم زمان پیامبر اکرم و اعراب بادیه‌نشین و ابتدایی نازل نشد. اگر برای کل امت اسلام نازل شده، پس، در هر زمان به نیاز همان زمان پاسخ می‌دهد و برای هر امتی در هر زمانی مطلب و حرف جدیدی دارد. همان‌طور که در سوره مبارکه زخرف ملاحظه می‌شود، دائم معانی و مطالب جدیدتر را می‌توانیم از قرآن دریاوریم. در روایات دیگر هم به موضوع جدید بودن هر روز قرآن اشاره شده است.

مراتب ارتباط ما با قرآن

برای پاسخ به این سؤال خوب است به آیات ابتدایی سوره مبارکه زخرف مراجعه کنیم. در ابتدا خداوند به آن جهت قرآن که در نزد ماست اشاره می‌فرماید: «إِنَّا جَعَلْنَاهُ قُرْآنًا عَرَبِيًّا لَعَلَّكُمْ تَعْقِلُونَ» که بر عربی بودن قرآن تأکید کرده و معلوم می‌شود ارتباط مستقیم ما در مرحله اول باید با عبارات خود قرآن باشد، نه ترجمه قرآن؛ بعد هم توصیه به فکر و تعقل و تدبر در قرآن شده است.

توصیه پروردگار و اهل بیت این است که انسان در انس با این کتاب آسمانی، مراتب قرآن را در آن سطوح عالی طی کند. اینکه همین ظاهر قرآن را بخواند و ترجمه‌اش را هم نگاه کند (یا اگر عربی بلد هست عربی قرآن را بفهمد)، ابتدایی‌ترین مرتبه آشنایی با قرآن است و ما مأمور به این هستیم که به مراتب عالی‌تر قرآن با تدبر در قرآن و با تعقل در آن دست پیدا کنیم.

